

ROMAN JUSIAK OFM

AKTYWNOŚĆ FUNDACJI POMOCY MŁODZIEŻY
„WZRASTANIE” I KATOLICKIEGO OŚRODKA
OPIEKUŃCZO-WYCHOWAWCZEGO „ORATORIUM”
PRZYKŁADEM OPIEKUŃCZO-WYCHOWAWCZEJ MISJI
KOŚCIOŁA KATOLICKIEGO

W Polsce opieka na dziećmi i młodzieżą ma długotrwałą i bogatą tradycję. Przez wiele wieków działalność o takim charakterze podejmowana była głównie z motywów religijnych i filantropijnych. Nie ulega zakwestionowaniu fakt, że w polską tradycję opieki nad potrzebującymi znacząco wpisał się Kościół katolicki, a zwłaszcza zakony, z których na wyróżnienie zasługują: Zgromadzenie Ducha Świętego (duchacze), Zakon Szkół Chrześcijańskich (pijarzy), Towarzystwo św. Franciszka Salezego (salezianie), Zgromadzenie Św. Michała Archanioła (michaelici).

Kościół katolicki w swojej dwutysięcznej historii, w zależności od warunków czasu i miejsca, wypracowywał różnorodne sposoby zmierzające do objęcia opieką szczególnie dzieci i młodzież, pozbawione rodziców i będące w trudnych warunkach życiowych. Na szczególne podkreślenie zasługuje fakt – współcześnie bardzo mocno akcentowany w pedagogice społecznej i opiekuńczej – łączenia przez Kościół działań opiekuńczych z wychowaniem. Aktywność opiekuńcza, realizowana przez instytucje kościelne, zawsze była wiązana ze stymulacją pedagogiczną i zmierzała do wychowania człowieka zgodnie z nauką i ideałami Jezusa. Należy stwierdzić, że w Kościele katolickim występuje duże zróżnicowanie i ogromne bogactwo realizowanych

Ks. dr ROMAN JUSIAK, adiunkt w Katedrze Pedagogiki Społecznej w Instytucie Pedagogiki KUL, adres do korespondencji: Al. Raławickie 14, 20-950 Lublin, e-mail: jusiak@ofm.pl.

w praktyce form opieki i wychowania. Wypracowano interesujące koncepcje opiekuńczo-wychowawcze zarówno o charakterze uniwersalnym (np. św. Jan Bosko), jak i dostosowanym do potrzeb lokalnych.

W Polsce, szczególnie w okresie ostatnich trzech wieków, powstało wiele oryginalnych koncepcji wychowawczych, osadzonych w ideach chrześcijańskich, a uwzględniających lokalne potrzeby. Przykładowo można wymienić nowatorskie koncepcje edukacji i wychowania ks. Stanisława Konarskiego, działalność ks. Bronisława Markiewicza, Olgi i Andrzeja Małkowskich, Stanisława Sedlaczyka (Katolicki Związek Młodzieży), a po wojnie ks. Franciszka Blachnickiego (Oazy).

Aktywność wychowawczo-opiekuńcza Kościoła została w Polsce mocno ograniczona przez władze po II wojnie światowej. Rząd komunistyczny rozpoczął jawną walkę z Kościołem katolickim. W 1949 rząd jednostronnie wypowiedział konkordat, a władza zaczęła systematycznie niszczyć różne agendy kościelne, w tym i ośrodki opiekuńczo-wychowawcze. W pierwszym powojennym dziesięcioleciu Kościół w Polsce został właściwie pozbawiony podstaw prawnych działania. Interwencjonizm państwa w sprawy Kościoła był totalny i wszelkimi sposobami dążono do ograniczenia jego aktywności społecznej. Uwidoczniło się to szczególnie w zakresie aktywności edukacyjnej i wychowawczej, także w odniesieniu do niektórych form działalności opiekuńczej. Ogólnie można stwierdzić, że religia w czterdziestolecu powojennym była w Polsce dyskryminowana, a ludzie wierzący byli prześladowani z różnym natężeniem. Pewne pozytywne zmiany rozpoczęły się po robotniczych strajkach sierpniowych w 1980, a szczególnie po tzw. „przełomie” w 1989 r. Rok ten zapoczątkował wielkie zmiany polityczne, społeczne, gospodarcze i kulturowe. Od strony zewnętrznej Kościół stał się wolny od formalnych nacisków i ograniczeń. Bez skrępowania może podejmować różnorodne zadania społeczne i opiekuńczo-wychowawcze.

Faktem jest, że okres transformacji społecznej – zainicjowanej przemianami w 1989 r. – ukazał w Polsce nowe potrzeby społeczne. Zachodzące głębokie przemiany społeczno-polityczne spowodowały zubożenie dużych kręgów społecznych. Wobec rosnącego zjawiska bezrobocia i kryzysu ekonomicznego oraz rozszerzającego się obszaru ludzkiej biedy, u części obywateli można zauważyć swoisty kryzys społeczny, utratę zaufania do instytucji i norm życia społecznego. W niektórych środowiskach, szczególnie dotkniętych ekonomicznymi skutkami transformacji gospodarczej, uwidocznia się zjawisko ucieczki od odpowiedzialności, dominują postawy konformistyczne, występuje zatracanie społecznej wrażliwości na drugiego człowieka

i jego potrzeby. W tej sytuacji powstają różne inicjatywy mające na celu łagodzenie negatywnych następstw współczesnej transformacji w Polsce. Wydaje się, że w naszym kontekście społeczno-kulturowym szczególną rolę mogą pełnić placówki koncentrujące się na wychowaniu i opiece, które są realizowane w duchu chrześcijańskim, ponieważ społeczeństwo polskie w zdecydowanej swej części związane jest z Kościołem katolickim.

Należy mocno podkreślić, że współcześnie w warunkach transformacji społeczno-kulturowej w Polsce, powstają liczne lokalne inicjatywy zmierzające do kształtowania dzieci i młodzieży na podstawie ideałów chrześcijańskich. Istnieje wiele różnego typu ośrodków, instytucji, inicjatyw społecznych i indywidualnych zajmujących się wychowaniem młodzieży i dzieci. Nadal jednak potrzeba nowoczesnych placówek opiekuńczo-wychowawczych, które otoczą opieką dzieci i młodzież najbardziej potrzebującą pomocy. Właśnie do takich celów powołano Fundację Pomocy Młodzieży im. Jana Pawła II „Wzrastanie” i Katolicki Ośrodek Opiekuńczo-Wychowawczy „Oratorium” im. ks. Bronisława Markiewicza. Instytucje te będą przedmiotem analiz w tym opracowaniu. Scharakteryzujemy genezę tych ośrodków, dzieje, założenia ideowe, cele oraz propozycje programowe.

1. FUNDACJA POMOCY MŁODZIEŻY IM. JANA PAWŁA II „WZRASTANIE”

1.1. Geneza Fundacji

Inicjatorem i głównym twórcą Fundacji jest ks. dr Franciszek Rząsa¹. Jako moderator Ruchu Apostolstwa Młodzieży w archidiecezji przemyskiej w latach osiemdziesiątych organizował dla dzieci i młodzieży tzw. wakacje z Bogiem. Wówczas zauważono, że pewna grupa podopiecznych ma poważne trudności zarówno materialne, jak moralne i religijne. Pragnąc wyjść naprzeciw tym potrzebom proponowano takim osobom bezpłatny wypoczynek wakacyjny. Powoli dojrzywała myśl utworzenia jakiejś stałej instytucji, która zajęłaby się takimi dziećmi, aby można je było wychować w duchu chrześci-

¹ Por. G. W i n i a r z, *Fundacja Pomocy Młodzieży im. Jana Pawła II „Wzrastania” – pedagogiczne założenia i ich realizacja*. Stalowa Wola 1998 (Archiwum WNS KUL, Filia w Stalowej Woli), s. 36.

jańskim, skierować ich życie na właściwe drogi, zapewnić godziwe warunki rozwoju, jakich nie dawała im ich własna rodzina².

Na skutek przemian społeczno-politycznych, dokonujących się w Polsce po 1989 r., nasiliły się różnorodne problemy osób mających trudności w dostosowaniu się do nowej rzeczywistości. Sytuacja domagała się działań na miarę nowych potrzeb szczególnie dzieci i młodzieży zaniedbanej. 1 lipca 1991 r. powołano Fundację Pomocy Młodzieży³. Nadano jej imię papieża, a nazwę zaczerpnięto z myśli Ojca Świętego Jana Pawła II, który w liście do młodzieży pisał: „Uczmy się, aby pełniej być człowiekiem przez umiejętność dawania siebie. [...] Wzrastać, to być człowiekiem dla innych...”⁴. W pierwszym etapie podjęto czynności formalno-prawne, sporządzono statut i dokonano rejestracji sądowej. W niedługim czasie uformował się Zarząd i Rada Fundacji⁵.

1.2. Rozwój Fundacji w latach 1991-2001

Siedzibą organizacji stał się zabytkowy dwór w Dynowie⁶. W pierwszym roku istnienia fundacji w dużej mierze koncentrowano się na działaniach formalno-prawnych oraz adaptacji i remontach otrzymanego budynku⁷. Początkowo konkretne zadania podejmowała kilkunastoosobowa grupa ściśle zaangażowana w to dzieło⁸. Powoli skład ludzi zaangażowanych w realizację celów fundacji poszerzał się. Często w wolnym czasie przyjeżdżała młodzież z Rzeszowa, Jarosławia i innych miejscowości. Stale poszerzała się liczba wolontariuszy, którzy angażowali się w realizację zadań Fundacji. W tym czasie (1991 rok) w otrzymanym budynku zainstalowano centralne ogrzewa-

² Celem działań podejmowanych w tym okresie przez ks. F. Rzęsę i współpracujące z nim osoby było dążenie do otoczenia opieką dzieci, szczególnie z rodzin patologicznych.

³ Por. *Statut Fundacji Pomocy Młodzieży im. Jana Pawła II „Wzrastanie”*, Jarosław 1991, s. 1.

⁴ J a n P a w e ł II, *Do Młodych całego świata*, Kraków 1990, s. 39.

⁵ Przewodniczącym Rady został ks. F. Rzęsa, natomiast Prezesem Zarządu Fundacji mgr inż. Jan Bury.

⁶ Posiadłość ta w przeszłości należała do rodziny Trzecieskich

⁷ Por. A. S a b a t o w s k a, *Rok istnienia i działalności Fundacji „Wzrastanie”*, „Poślanie” 1992, nr 1, s. 2.

⁸ Sprawozdanie z działalności Fundacji Pomocy Młodzieży im. Jana Pawła II „Wzrastanie”. Archiwum Fundacji.

nie, wykonano kanalizację, uporządkowano teren. W roku 1992 Fundacja⁹ otrzymała kolejny obiekt, bowiem w maju Zarząd Gminy i Miasta Kańczuga darował nieodpłatnie dwór w Łopuszce, który wymagał generalnych prac remontowo-adaptacyjnych¹⁰.

Główne inicjatywy podejmowane w pierwszych latach działalności Fundacji można ująć w trzy nurty: pedagogiczny, charytatywny i budowlany¹¹. W związku z tym wyodrębniono następujące sekcje działalności: pedagogiczno-formacyjną, charytatywną i remontowo-budowlaną¹². Pierwsza z nich koncentruje się na organizacji i konsolidacji różnorodnych form opiekuńczo-wychowawczych prowadzonych przez pedagogów, psychologów, księży i nauczycieli. Sekcja ta przygotowuje wakacyjne wypoczynki dla dzieci i młodzieży. Kolonie takie organizowane są w ośrodkach: w Wielkich Oczach, Lipniku i Ustrzykach Górnych i przeznaczone są głównie dla dzieci z rodzin patogenicznych i dzieci niepełnosprawnych. Wypoczynek ma charakter specjalistycznych oddziaływań: zmierza do korekty wymowy (kolonie logopedyczne), profilaktyki i terapii zaburzeń zachowania. W pierwszych latach z wypoczynku tego skorzystało kilkaset dzieci i młodzieży. Sekcja charytatywna ukierunkowana była zasadniczo na zdobywanie środków finansowych, niezbędnych do realizacji różnorodnych zadań, podejmowanych przez Fundację, takich jak przyznawanie stypendiów i organizowanie doraźnej pomocy dla dzieci i młodzieży znajdującej się w trudnej sytuacji bytowej oraz na organizację wypoczynku wakacyjnego.

W kolejnych latach Fundacja konsekwentnie realizowała założone cele, głównie organizowanie właściwego wypoczynku dla dzieci i młodzieży ze środowisk patologicznych w okresie wolnym od zajęć szkolnych. Zauważono jednak, że trud pracy prowadzonej z dziećmi i młodzieżą w okresie wakacji i ferii okazuje się mało efektywny. Bowiem młodzież i dzieci w czasie roku szkolnego nadal przebywają w środowisku patologicznym, tracąc zdobyte pozytywne doświadczenia, nawyki i wartości. Postrzegano u większości wychowanków powrót do wcześniejszych tendencji niedostosowania, swobodnego stylu życia, braku zainteresowań nauką szkolną i pracą nad kształtowaniem charakteru. W Fundacji zrodziła się więc inicjatywa prowadzenia

⁹ W 1992 roku Fundacja dla potrzeb własnych i informacyjno-reklamowych zaczęła wydawać biuletyn „Posłanie”.

¹⁰ Por. Sprawozdanie z działalności... za okres I I-31 XII 1992 r., s. 2.

¹¹ W i n i a r z, *Fundacja*, s. 39.

¹² Por. S a b a t o w s k a, *Rok istnienia*, s. 2-3.

systematycznych działań wychowawczych, która była realizowana w formie świetlic. Pierwszą była, czynna od 1 lutego 1993 r., świetlica terapeutyczno-wychowawcza w Przemyślu, a następne utworzone zostały w 1994 r.: w Łańcucie, Radymnie i Głogowie Małopolskim, Rzeszowie, Dynowie. Specjalnie opracowany program ustala, że świetlica pełni funkcje: opiekuńczą, wychowawczo-edukacyjną, terapeutyczną, profilaktyczną¹³.

Dążąc do rozszerzenia struktury organizacyjnej Fundacji w 1993 r. wydzierżawiono budynek katechetyczny w Giedlarowej koło Leżajska. Fakt ten stał się zaczątkiem nowej formy opieki nad wychowankami. Po przeprowadzonych pracach remontowo-budowlanych obiekt został zaadaptowany na internat dla dziewcząt ze szkół podstawowych. Zamieszkały w nim dzieci pochodzące z pobliskich terenów, głównie z wiosek, które w domach rodzinnych nie miały elementarnych warunków socjalno-bytowych dla prawidłowego rozwoju – zabezpieczenia potrzeb materialnych, biologicznych, psychicznych, intelektualno-poznawczych. W większości wywodziły się z rodzin niewydolnych wychowawczo, zagrożonych patologią, głównie alkoholizmem. Wychowanki ośrodka zwanego „Nazaret” przebywają w nim w ciągu tygodnia, to jest od niedzieli do piątku, realizując obowiązek nauki w miejscowej szkole, natomiast po zajęciach włączają się w życie i atmosferę domu. Fundacja dla podopiecznych korzystających ze świetlic i mieszkających w internacie organizuje też wakacje, kolonie i zimowiska. W trakcie turnusów realizowane są programy specjalistyczne (logopedyczne, wychowawczo-terapeutyczne). Warto zauważyć, że dużą popularnością cieszą się kolonie o profilu artystycznym.

W 1994 r. Fundacja podjęła nową formę aktywności opiekuńczo-wychowawczej. W uzyskanym w 1993 r. dworku w Lipniku koło Łańcuta i przeprowadzeniu w nim robót remontowo-budowlanych założono najpierw internat, który został przekształcony w Integracyjny Dom dla Dzieci. Zgromadzono tu sieroty biologiczne i społeczne, dzieci z rodzin rozbitych, patologicznych, dysfunkcyjnych¹⁴. Dom ten stanowi dla wielu wychowanków formę zastępczą naturalnych środowisk wychowawczych. Za patrona placówki obrano ks.

¹³ Program Świetlic „Wzrastanie”, Dynów 1995, art. 2.

¹⁴ Por. Statut Domu dla Dzieci im. Ks. Bronisława Markiewicza w Lipniku, Jarosław 1993, s. 2-3.

Bronisława Markiewicza, który w przeszłości podejmował pracę opiekuńczo-wychowawczą na tych terenach¹⁵.

Kolejnym ważnym przedsięwzięciem Fundacji było uruchomienie w 1998 r. Ośrodka Rehabilitacyjno-Formacyjnego dla Dzieci Niepełnosprawnych w Łopuszce Małej. W praktyce z ośrodka tego korzystała również młodzież znajdująca się na etapie nauki w szkołach zawodowych lub średnich, usytuowanych w pobliskim mieście Kańczuga. Niepełnosprawni wychowankowie nie muszą już przebywać w nieprzystosowanych do tego internatach, na stancjach, czy też dojeżdżać z odległych miejscowości.

Struktura organizacyjna Fundacji Pomocy Młodzieży im. Jana Pawła II „Wzrastanie” składa się z wielu elementów. Na czele stoi Rada Fundacji, która ma Zarząd Fundacji i Komisję Rewizyjną. Fundacja prowadzi Integracyjny Dom dla Dzieci im. ks. Bronisława Markiewicza w Lipniku; internat dla dziewczynek ze szkół podstawowych w Jarosławiu oraz świetlice terapeutyczno-wychowawcze w: Rzeszowie, Łańcucie, Głogowie Małopolskim, Przemyślu, Radymnie, Dynowie. Istnieje Oddział Fundacji w Leżajsku, który prowadzi internat w Giedlarowej dla dzieci szkół podstawowych.

Ważnym zadaniem Fundacji jest promocja postaw prorodzinnych u podopiecznych. Założenia powyższe realizowane są przez rozwijanie inicjatywy współpracy z tzw. rodzinami zaprzyjaźnionymi. Do rodzin, uznawanych w środowiskach miejscowych za wzorcowe, o wysokim poziomie wartości moralno-społecznych, często wyjeżdżają na soboty, niedziele czy święta dzieci z domu dziecka czy internatu.

Reasumując można stwierdzić, że w ośrodkach Fundacji z codziennej opieki i oddziaływań wychowawczych korzysta ponad 200 dzieci i młodzieży. Natomiast podczas wakacji z wypoczynku korzysta około 1000 osób. Prowadzone są trzydniowe szkolenia i sesje dla opiekunów i wychowawców. Podczas tych spotkań doskonalone są formy i metody oddziaływań wychowawczych. Mają one charakter wykładów teoretycznych oraz zajęć praktycznych, warsztatów, treningów. Organizowane są przez specjalistów z pedagogiki, psychologii, socjologii, z ośrodków akademickich (PAT i KUL), a także przez praktyków z wzorcowych placówek wychowawczych, np. domów dziecka, prowadzonych przez zgromadzenia zakonne, KSM-u itp. Warto zauważyć, że każda placówka Fundacji korzysta nie tylko z gotowych opracowań i podręczników merytorycznych, ale także posługuje się skonstruowanymi dla

¹⁵ Ze względów organizacyjno-praktycznych w 1997 r. siedzibę Fundacji przeniesiono do Lipnika.

własnych potrzeb i specyfiki podejmowanych zadań oraz charakteru poszczególnych grup wychowanków i podopiecznych, własnymi programami psychologiczno-pedagogicznymi.

Fundacja działa głównie na terenie archidiecezji przemyskiej i obejmuje terytorialnie województwa: krośnieńskie, rzeszowskie i przemyskie. Podejmuje także współpracę z różnymi placówkami, osobami oraz organizacjami, zajmującymi się opieką bądź pomocą dzieciom i młodzieży. Są to: Ośrodki Pomocy Społecznej, parafie, poradnie psychologiczne, ośrodki adopcyjne, domy dziecka, organizacje młodzieżowe (KSM, harcerstwo), środowiska biznesu, firmy.

1.3. Ogólna charakterystyka opiekuńczo-wychowawczej aktywności Fundacji

Podstawowy cel, jaki stawia sobie Fundacja Pomocy Młodzieży im. Jana Pawła II „Wzrastanie”, to przede wszystkim organizowanie szeroko rozumianego procesu wychowawczego, który opiera się na opiece, edukacji i przekazywaniu wychowankom właściwego, opartego na ideałach chrześcijańskich, systemu wartości. Zadania te realizuje odpowiednia wspólnota osób, która na miarę swoich umiejętności i możliwości pragnie pomagać wychowankom w formułowaniu dojrzałej osobowości. Cele, jakie przyjęła Fundacja, wynikały z aktualnie pojawiających się problemów społeczno-ekonomicznych, szczególnie środowisk ubogich i zagrożonych patologiami, głównie alkoholizmem. Wychowanie w duchu wartości chrześcijańskich daje dużą szansę pozytywnego rozwiązania zaistniałych problemów.

Fundacja, odpowiadając na rodzące się aktualnie potrzeby społeczne, za naczelny cel stawia sobie aktywność opiekuńczo-wychowawczą – ściślej – udzielanie wszechstronnej pomocy dzieciom i młodzieży w celu wykształcenia w nich dojrzałej postawy religijnej. Dotyczy to wzrastania wewnętrznego w myśl Ewangelii i coraz pełniejszego przyjmowania chrześcijańskiego systemu wartości. Chodzi tu o kształtowanie dojrzałej osobowości, człowieka odpowiedzialnego za siebie i własny rozwój, wolnego od nałogów, złych tendencji, zaangażowanego w życie Kościoła i narodu. W celu pełniejszej realizacji postawionych celów szczególną uwagę zwraca się na odpowiednie przygotowanie wychowawców i opiekunów¹⁶. Organizowane są różnego ro-

¹⁶ J. K o r c z a k, *Prawidła życia. Pedagogika dla dzieci i młodzieży*, Warszawa 1988, s. 63.

dzaju grupy studyjne, przeprowadzane rekolekcje, dni skupienia dla wychowawców, pracowników i osób włączonych w dzieło Fundacji. Dąży się do uformowania wychowawcy, który będzie dla dzieci moralnym autorytetem, cierpliwym, godnym zaufania, rzetelnie wypełniającym swą służbę, a przede wszystkim kochającym dziecko i rozumiejącym je. Niewątpliwie zawiera się w tym idea ks. Jana Bosko, że „wychowawca ma być dla wychowanka jak ojciec”¹⁷.

Fundacja prowadzi ośrodki, w których organizowane są kolonie letnie oraz zimowiska dla dzieci i młodzieży, pochodzącej z rodzin zagrożonych patologią, szczególnie alkoholizmem i przestępczością. Fundacja pomocą obejmuje również młodzież i dzieci z rodzin o niskim statusie ekonomicznym i bytowym, rodziny wielodzietne, dotknięte problemem choroby przewlekłej, niepełnosprawnych fizycznie i psychicznie. Zajmuje się również dziećmi i młodzieżą z rodzin niepełnych, sierotami biologicznymi i społecznymi. Własne założenia i przyjęte cele realizuje poprzez pracę w takich ośrodkach, jak: świetlice, internaty, domy dziecka¹⁸.

W celu pełniejszego objęcia opieką i oddziaływaniami wychowawczo-terapeutycznymi dzieci i młodzież, szczególnie z różnego rodzaju problemami, fundacja powołała do istnienia świetlice środowiskowe¹⁹. Ich zadaniem jest stworzenie uczestnikom zajęć warunków pozwalających na właściwe spędzenie wolnego czasu. Zapewniają też dzieciom możliwość odrabiania zadań domowych, wyrównywania braków programowych, stymulują rozwój osobisty. Ważnym elementem opieki nad dziećmi w świetlicy jest zaspokojenie ich podstawowych potrzeb biologicznych poprzez ich dożywianie. Każda świetlica zapewnia dzieciom przynajmniej jeden posiłek dziennie. W zależności od zaplecza materialnego i osobowego w niektórych świetlicach podejmuje się profesjonalne działania profilaktyczne i terapeutyczno-wychowawcze. Zmierzają one do niwelowania zaburzeń w sferze emocjonalnej i społecznej oraz ukierunkowują się na kształtowanie u podopiecznych cech dojrzałej chrześcijańskiej osobowości. Dążenia te są o tyle istotne, że dzieci ze środowisk patologicznych są przeważnie opóźnione w nauce, zaniedbane materialnie i społecznie. Z tego powodu czują się często w środowiskach własnych nie-

¹⁷ A. Ś r ó d k a, *Św. Jan Bosko – wydarzenia z życia wielkiego Apostoła Młodzieży*, Kraków 1935, s. 43.

¹⁸ Por. W i n i a r z, *Fundacja*, s. 47.

¹⁹ Por. A. S a b a t o w s k a, M. K r a s n o p o l s k a, *Program zajęć terapeutycznych dla dzieci w świetlicach Fundacji „Wzrastanie”*, Dynów 1994, s. 3.

dowartościowane, bywają wyśmiewane, dyskryminowane, poniżane. W takiej sytuacji mogą kształtować się niedojrzałe, a nawet agresywne postawy społeczne, występują załamania psychiczne oraz zachowania agresywne i w ogóle patologiczne. Taki stan oczywiście wpływa na życie religijne. Natomiast prowadzone w świetlicach różnorodnie zajęcia są działaniem terapeutycznym, obejmującym sferę psychiczną, społeczną, moralną i duchową. Oddziaływania te powodują niewątpliwie wzmocnienie w wychowankach poczucia własnej wartości, akceptacji siebie i innych, mobilizują do wyteźonej nauki i zachowań społecznie akceptowalnych. Należy podkreślić, że w świetlicach prowadzonych przez Fundację dąży się nie tylko do zapewnienia dzieciom i młodzieży opieki materialnej i warunków godnego spędzania czasu wolnego, ale również do roztoczenia nad wychowankami opieki moralnej i religijnej. Realizowane jest to poprzez kierowanie rozwojem moralno etycznym wychowanków, polegającym na wdrażaniu do przestrzegania zasad społecznego funkcjonowania, pomoc w akceptowaniu chrześcijańskiego systemu wartości, uwrażliwienie na dobro, piękno, prawdę, życzliwość. Oddziaływania te dynamizują dzieci do stawania się coraz lepszymi, wartościowszymi, akceptującymi siebie i innych, panującymi nad własnymi emocjami, zwłaszcza niechęcią do innych i agresją.

Inną formą oddziaływań opiekuńczo-wychowawczych, prowadzonych przez Fundację, jest Dom dziecka²⁰. Zwraca się w nim szczególną uwagę na stworzenie podopiecznym warunków jak najbardziej zbliżonych do prawidłowo funkcjonującej rodziny. Wiadomo, że jedynie dobrze funkcjonująca rodzina może w pełni zaspokoić potrzeby dziecka i przystosować je do samodzielnego życia. Wielu wychowanków domu dziecka pochodzi z rodzin dysfunkcyjnych, jest zaniedbanych wychowawczo, opuszczonych przez matkę lub ojca, a w niektórych wypadkach nawet przez oboje rodziców. Dom dziecka ma zastąpić dobrze funkcjonującą rodzinę. Wychowawcy dokładają starań, by dzieci mogły choć w pewnej mierze doświadczyć smaku życia rodzinnego. Atmosferę taką wyznaczają opiekunowie, którzy określani są jako: ciocie, wujkowie, dziadek, babcia. W ogóle w prowadzonym przez Fundację domu dziecka przyjmuje się założenie, że „...wychowanek ma w wychowawcy swojego przyjaciela, w środowisku pedagogicznym czuje się jak we własnym domu, do którego ma prawo i za który jest odpowiedzialny”²¹. Dom zapewnia

²⁰ Por. W i n i a r z, *Fundacja*, s. 49.

²¹ Por. M. M a j e w s k i, *Tajemnica żywotności pedagogicznej Jana Bosko i Janusza Korczaka*, w: P. P o r e b a, *Wartości pedagogiki Janusza Korczaka*, Lublin 1979, s. 69.

dzieciom wszechstronnie rozumianą opiekę i stwarza odpowiednie warunki rozwoju, przygotowuje do samodzielnego dorosłego życia, a przede wszystkim zapewnia właściwe wychowanie religijne. Założenia te są realizowane etapowo i systematycznie. W realizacji celów stawiane są wysokie standardy socjalne i estetyczne. Dzieci wdrażane są do obowiązków dbania o wystrój całego domu, swojego pokoju, sprzęt, bieliznę, odzież i inne przedmioty, pomoce szkolne, zabawki. Wrażliwość ta rozwijana jest poprzez dyżury wykonywane przy czynnościach kulinarnych, gospodarczych, porządkowych. Priorytetowym obowiązkiem podopiecznych jest koncentracja na problemach związanych z nauką szkolną. Motywacja dzieci do wywiązywania się z roli ucznia zmierza do traktowania aktywności poznawczej, rozwijania zdolności i umiejętności jako wartości warunkujących ich powodzenie życiowe. Oddziaływania wychowawcze Domu ukierunkowane są na odkrywanie specyficznych problemów i trudności u każdego wychowanka w sposób indywidualny. Najczęściej odnosi się to do zranień i zaniedbań emocjonalnych, powstałych na etapie wychowywania się w rodzinach naturalnych. Są to np.: nadpobudliwość, zahamowania, moczenie nocne, wady wymowy i inne deficyty parcjalne. W celu eliminowania powyższych trudności, w zależności od potrzeb, prowadzone są rozmowy terapeutyczne wzmacniające odporność, dające poczucie bezpieczeństwa, akceptacji. Pozytywne efekty pedagogiczne możliwe są dzięki współpracy wychowawców ze specjalistami (lekarzem, logopedą, psychologiem), szkołą oraz rodzinami zaprzyjaźnionymi. Oddziaływania promowane w Domu dziecka opierają się na wartościach chrześcijańskich. Propagowane są one poprzez postawy wychowawców oraz udział dzieci w praktykach religijnych.

W ramach Fundacji działa też internat – schronisko²². Podstawowym jego celem jest opieka nad dziećmi z rodzin patologicznych, niewydolnych wychowawczo, niepełnych lub będących w trudnej sytuacji socjalno bytowej, które nie mogą zapewnić właściwej opieki dzieciom. Schronisko pełni funkcje opiekuńcze, wychowawcze, edukacyjne, terapeutyczne, profilaktyczne. Zadaniem tego rodzaju placówki jest zastąpienie dzieciom rodziny. Główny nacisk położony jest na kwestie związane z nauką szkolną i wyrównywaniem braków. Prowadzone są też oddziaływania profilaktyczne, mające na celu przeciwdziałanie przenoszeniu nieprawidłowych wzorców z patologicznych środo-

²² Por. *Założenia i cele oraz ramy organizacyjne katolickiego „Schroniska” dla dzieci z początkowych klas szkoły podstawowej, działającego pod patronatem Fundacji Pomocy Młodzieży im. Jana Pawła II „Wzrastanie”*, Dynów 1993, s. 1.

wisk rodzinnych do własnego życia. Przejęcie funkcji opiekuńczych i wychowawczych od rodziców biologicznych ma przyczynić się do stworzenia dzieciom lepszych warunków bytowych i rozwojowych. Wychowawcy pomagają dzieciom i młodzieży w rozwiązywaniu ich trudności życiowych. Dąży się także do podnoszenia kultury osobistej wychowanków. Ważnym zadaniem internatu jest troska o prawidłowy stan zdrowia fizycznego i psychicznego dzieci oraz pomoc w rozwiązywaniu problemów osobistych. Schronisko podtrzymuje jednak emocjonalne więzi podopiecznych z rodziną biologiczną i współdziała z rodzicami oraz szkołą.

1.4. Programy wychowawcze realizowane przez Fundację

W ośrodkach istniejących przy Fundacji: świetlicach, internacie, domu dziecka oraz na koloniach i zimowiskach prowadzona jest systematyczna praca pedagogiczna²³. Oparta jest ona na odpowiednich programach opracowanych przez specjalistów, włączonych w dzieło Fundacji. Własne programy profilaktyczne²⁴ opracowane zostały głównie przez psychologów Alicję Sabatowską i Małgorzatę Krasnopolską²⁵, na podstawie koncepcji A. Kołodziejczyka²⁶, (szczególnie na programie profilaktycznym „Jak żyć z ludźmi”²⁷) oraz W. E. Papis²⁸ i M. Gałkowskiej²⁹. Warto przeanalizować najważniejsze z nich. Bardzo ciekawe propozycje wychowawcze zawiera program „Mały Książę”³⁰ (oparty na motywach książki A. de Saint-Exupery), obejmujący takie zagadnienia, jak: bogactwo spotkań z innymi ludźmi, pracowitość, obowiązkowość, piękno naszego świata, pielęgnacja piękna w sobie i innych, odkrywanie piękna życia rodzinnego, być szczęśliwym, wzrastać w mądrości.

²³ Por. W i n i a r z, *Fundacja*, s. 47.

²⁴ Por. *Sprawozdanie z realizacji programu z zakresu profilaktyki uzależnień, realizowanego przez Fundację „Wzrastanie”*, Dynów 1996, s. 1.

²⁵ S a b a t o w s k a, K r a s n o p o l s k a, *Program zajęć...*, oraz t y c h ż e: *Program pracy psychoedukacyjnej w Internacie*, Dynów 1994, s. 2.

²⁶ A. K o ł o d z i e j c z y k, *Program edukacyjny*, Warszawa 1992.

²⁷ T e n ż e, „*Jak żyć z ludźmi*” – *umiejętności interpersonalne*, Warszawa 1989.

²⁸ W. E. P a p i s, *Życie i miłość*, Warszawa 1995.

²⁹ M. G a ł k o w s k a, *W tę samą stronę*, Warszawa 1994.

³⁰ *Program wychowawczy pt. „Mały Książę” realizowany w Integracyjnym Domu dla dzieci im. ks. B. Markiewicza w Lipniku*. Fundacja Pomocy Młodzieży im. Jana Pawła II „Wzrastanie”, Dynów 1995.

Program kolonijny realizowany jest pod hasłem „Napełnić się dobrem, ciszą, przyjaźnią – aby pięknie żyć”³¹. Szczegółowe zagadnienia to: dar spotkania i tworzenia wspólnoty („by dobrze funkcjonować we wspólnocie należy posiadać umiejętność wyciszenia się”, „umieć słuchać innych, być otwartym na ich potrzeby”. Sugestia: „Uzmysłowić dzieciom znaczenie pustyni w życiu chrześcijanina”. „Pustynia” to miejsce wyciszenia (kaplica, zakątek w parku, łąka), w którym odkrywamy piękno świata i piękno człowieka. Inne zagadnienia to: miłość („prawdziwie kocham gdy przebaczam”), świętowanie („przybliżanie narodowej tradycji i miejscowego folkloru”), niedziela w rodzinie – aktywność („znaczenie kształtowania w sobie postawy aktywnej, twórczej”), przygotowanie do właściwego pełnienia ról społecznych, charakterystyka osób zaangażowanych na rzecz innych („Matka Teresa z Kalkuty, Jan Bosko i inni”), rola przyjaźni w życiu, mądrości – ludzkie szczęście, zadowolenie, radość, wdzięczność.

Opracowano również specjalny program pracy pedagogicznej w internacie, który miał na celu: „dostarczenie informacji na temat środków uzależniających i mechanizmów poddawania się nałogowi, potrzebę kształtowania pozytywnego obrazu siebie i otaczającego świata, dostrzeganie piękna w sobie i w przyrodzie, rozwiązywanie konfliktów, kształtowanie uczuć, miłość bliźniego i Boga”³².

Opracowany został też specjalny program na zimowiska, którego głównym zadaniem było: gromadzenie się we wspólnocie w imię wiary chrześcijańskiej; zmiana myślenia, uwrażliwienie serca, pobudzenie do działania; ludzi winna łączyć wzajemna miłość; ważna rola aktywności; podstawowym powołaniem człowieka jest bycie dla innych³³.

Opracowany został również program kolonijny, pt. „Niestrudzona Miłość”, oparty na założeniach systemu wychowawczego Jana Bosko³⁴. Ma on wyraźny charakter ewangeliczny, którego celem jest przyjmowanie Dobrej Nowiny i dzielenie się nią z innymi. Przybliża on wychowankom treści Ewangelii, uczy modlitwy, uświadamia wartość sakramentów św. jako –

³¹ *Kolonijny Program Wychowawczy „Napełnić się dobrem, ciszą, przyjaźnią – aby pięknie żyć”*, Lipnik 1997.

³² *Program pracy psychoedukacyjnej w internacie dla dziewczynek z klas szkoły podstawowej*, Jarosław 1995.

³³ *Zimowisko „Wzrastanie”*, Lipnik 1994.

³⁴ D. M a z u r, *Niestrudzona Miłość – program kolonijny*, Rzeszów 1997.

„skutecznych znaków łączności człowieka z Bogiem”³⁵ oraz kształtuje u dzieci postawy otwartości na innych ludzi i umiejętność budowania pozytywnych relacji z nimi.

Kolejną propozycją na kolonie i zimowiska jest program „Stworzenie świata”, oparty na treściach biblijnych³⁶. Przybliża on wydarzenia ze Starego Testamentu, które przeniesione i porównane z dzisiejszą rzeczywistością mają na celu wypracowanie u dzieci właściwych postaw życiowych (rodziny, społecznych, religijnych), czyli kształtowanie odpowiedzialności, miłości, wdzięczności, umiejętności przebaczenia. Wychowanek uczy się zauważania potrzeb drugiej osoby, służenia innym swoją pomocą oraz odpowiedzialności za swoje postępowanie.

W świetlicach realizowany jest program wychowawczy pt. „Podróż ku dorosłości, czyli Dorotka i jej przyjaciele”³⁷. Bohaterowie tej opowieści towarzyszą dzieciom w podróży ku dorosłości. Jest to wędrówka w głąb własnego umysłu, serca i woli, ku Bogu. Celem pracy wychowawczej jest pomoc dzieciom w odkrywaniu własnego wnętrza, nabywaniu umiejętności dialogu z drugim człowiekiem. Program pomaga dziecku odkryć wartość życia, przyjaźni, miłości, które wyzwalają radość, zdrowe myślenie, twórczą działalność. Dzieci mają możliwość budowania pozytywnego obrazu siebie, samoakceptacji, uświadomienia, jak piękne może być życie, wolne od uzależnień, czyste i zdrowe moralnie, fizycznie i psychicznie. Program przewiduje też podjęcie zajęć o charakterze profilaktyczno-edukacyjnym, mającym na celu pomoc dzieciom zaniedbanym i zagubionym, wdrażanie ich do obowiązków szkolnych, nabywanie umiejętności radzenia sobie w sytuacjach trudnych.

Konkludując można stwierdzić, że programy wychowawcze, realizowane w placówkach Fundacji „Wzrastanie”, mają katolicki charakter. Oparte są na chrześcijańskiej doktrynie religijnej i chrześcijańskich zasadach moralnych. Celem realizowanej w nich pracy pedagogicznej jest kształtowanie dojrzałej życiowo i religijnie osobowości, wypracowanie u wychowanków akceptacji siebie i innych. Zwraca się też uwagę na promocję postaw proekologicznych,

³⁵ Por. R. R y b i c k i, *Wprowadzenie do pedagogiki chrześcijańskiej*, Częstochowa 1997, s. 109.

³⁶ *Propozycja programu na kolonię katolicką, organizowaną przez Fundację „Wzrastanie”*, Dynów 1993.

³⁷ Powstał on na podstawie bajki F. Bauma *Cudowny Czarnoksiężnik z Krainy Oz* (Warszawa 1996).

motywuje do dbania o przyrodę, propaguje życie w harmonii z sobą i otoczeniem. Zachęca do praktycznego stosowania w rodzinie, szkole, w układach koleżeńskich wartości chrześcijańskich, które w zasadzie obejmują propagowane przez środowiska laickie wartości ogólnoludzkie, przy czym są bardziej humanitarne niż one. Formy zajęć propagują przyjęcie higienicznego trybu życia, twórczego sposobu przeżywania czasu wolnego, świąt, uroczystości rodzinnych. Istotnym elementem jest wypracowanie u dzieci doświadczenia przeżywania przyjaźni i uczenia odwzajemniania jej w relacjach z innymi. Programy zakładają także wyrównawcze zajęcia wychowawczo-edukacyjne, informują dzieci i młodzież o destruktywnym działaniu środków uzależniających, szczególnie narkotyków, alkoholu i nikotyny. W miarę potrzeby podejmowana jest też praca terapeutyczna.

Ważnym elementem programu wychowawczego Fundacji – często ignorowanym we współczesnych polskich programach edukacyjno-wychowawczych – jest kształtowanie u dzieci postaw patriotycznych. Patriotyzm jest ujmowany według chrześcijańskiej koncepcji, która twierdzi, że ojczyznę należy szanować i kochać jak własną rodzinę, przy równoczesnym szacunku dla innych nacji. Kształtowane są postawy otwarte wobec innych narodowości, przy równoczesnym uświadomieniu wychowankom ogromnego bogactwa i piękna kultury narodu polskiego. Fundacja podejmuje pracę nad kształtowaniem postaw prospołecznych i obywatelskich, gwarantujących dobre przystosowanie i respektowanie norm moralno-obyczajowych.

2. KATOLICKI OŚRODEK OPIEKUŃCZO-WYCHOWAWCZY „ORATORIUM” W STALOWEJ WOLI

Oratorium jest określeniem wieloznacznym. W znaczeniu pedagogicznym oratorium jest miejscem gdzie wychowuje się człowieka poprzez modlitwę, pracę (umysłową, fizyczną i duchową), godziwą rozrywkę, gdzie człowiek wsłuchuje się w Słowo Boże, to miejsce wspólnoty, która pragnie pogłębić swoją kulturę życia duchowego³⁸. Historia Oratoriów sięga XVI wieku. Istnieją dwa źródła powstania oratoryjnych form pracy z młodzieżą. Pierwszą tego rodzaju inicjatywą była aktywność prowadzona przez ks. Castellino de Castello (1480-1566), który w Mediolanie zajmował się zaniedbanymi chłop-

³⁸ Cz. K u s t r a, *Oratoria jako forma opieki wychowawczej we współczesnej parafii*, Toruń 1998, s. 9.

cami. Jego działania szły w kierunku ewangelizowania młodzieży niższych warstw społecznych, którą przy tej okazji uczył czytania i pisania. Drugim prekursorem oratoriów był św. Filip Nereusz (1515-1595), który w swojej koncepcji opieki nad opuszczoną młodzieżą łączył naukę prawd wiary z rozrywką, czyli łączono wspomaganie rozwoju duchowego z rozwojem fizycznym. Do pionierów pracy opiekuńczo-wychowawczej o charakterze oratoryjnym zalicza się również ks. Jana Bosco, który w Turynie zajął się opieką nad opuszczonymi chłopcami. W 1842 roku miał pod swoją opieką 30 chłopców i stworzył dla nich swego rodzaju świetlicę, gdzie przygotowywał ich do różnych zawodów. W ten sposób powstało w Turynie pod jego patronatem swoistego rodzaju miasteczko, przeznaczone dla chłopców pozbawionych opieki rodziców³⁹. W Polsce ideę pracy oratoryjnej przyjął i realizował ks. Bronisław Markiewicz, który przebywając w Turynie poznał ośrodki tego typu. W roku 1912 w Miejscu Piastowym utworzył pierwszy Zakład Wychowawczy „Oratorium”.

W naszych analizach skoncentrujemy się na scharakteryzowaniu tego typu ośrodka, który powstał w ostatnim dziesięcioleciu i funkcjonuje bardzo owocnie. Omówimy więc genezę i dzieje oraz funkcjonowanie Katolickiego Ośrodka Opiekuńczo-Wychowawczego „Oratorium,, im. ks. Bronisława Markiewicza w Stalowej Woli.

2.1. Geneza „Oratorium” w Stalowej Woli

Pomysł utworzenia „Oratorium” w Stalowej Woli zrodził się w 1992 roku. Wówczas ks. Jerzy Sosiński wraz z grupą wolontariuszy zaprosił dzieci z ubogich i zaniedbanych rodzin organizując dla nich spotkanie mikołajkowe. W dotarciu do najbardziej potrzebujących pomógł Miejski Ośrodek Pomocy Społecznej oraz nauczyciele i pedagodzy szkolni. Kolejnym krokiem było otoczenie opieką dzieci podczas ferii zimowych. Udana ferie dały impuls do utworzenia świetlicy środowiskowej. Początkowo spotkania odbywały się w piątki, soboty i niedziele, brało w nich udział wówczas kilkadziesiąt osób. W 1993 r. zorganizowano pierwsze stacjonarne zimowisko i turniej piłki halowej, a w lipcu pierwszą półkolonię w Stalowej Woli i kolonię letnią w Poroninie. We wrześniu 1994 r. objęto dzieci całotygodniową opieką. W tym czasie zrodziła się myśl powołania do istnienia stowarzyszenia.

³⁹ S. Szczępaniak, *Ojciec sierot św. Jan Bosco (1815-1888)*, „Ruch Charytatywny” 1939, s. 52.

Sporządzono statut tego typu instytucji i utworzono Komitet Założycielski Stowarzyszenia Opieki nad Dziećmi Opuszczonymi pod nazwą „Oratorium” im. ks. Bronisława Markiewicza. 10 maja 1995 r. Sąd Wojewódzki w Tarnobrzegu zarejestrował Stowarzyszenie Opieki nad Dziećmi Opuszczonymi „Oratorium”.

We wrześniu 1995 r. została oficjalnie utworzona Świetlica Środowiskowa działająca w ramach Stowarzyszenia. Zmobilizowano dużą ilość wolontariuszy, co pozwoliło na prowadzenie pracy opiekuńczo-wychowawczej przez cały tydzień i przygotowywanie ciepłych posiłków dla dzieci i młodzieży objętych opieką. W roku 1996 wyposażono pracownię komputerową, zorganizowano i wyposażono siłownię, urządzono kuchnię, wygospodarowano plac na boisko.

Zarząd Stowarzyszenia Księży Michalitów 31 marca 1999 r. podjął decyzję o powołaniu Katolickiego Ośrodka Opiekuńczo-Wychowawczego „Oratorium” im. ks. Bronisława Markiewicza w Stalowej Woli. Oficjalnego otwarcia i poświęcenia budynku dokonał bp Wacław Świeżawski 30 maja 1999 r. Obecnie w Katolickim Ośrodku Opiekuńczo-Wychowawczym funkcjonuje Świetlica Socjoterapeutyczna, Powiatowy Ośrodek Interwencji Kryzysowej, hostel i siłownia. W okresie od 1993 do 2002 r. ośrodek objął opieką wychowawczą blisko 775 dzieci i młodzieży. W tym okresie do hostelu zostało przyjętych około 300 osób, a prawie 150 rodzin rocznie otrzymywało pomoc ambulatoryjną. Pomoc otrzymują dzieci z rodzin znajdujących się w trudnej sytuacji materialnej, dotkniętych bezrobociem czy problemami rodzinnymi. Ośrodek kieruje się również w swej działalności wskazaniem terapeutycznymi. Powiatowy Ośrodek Interwencji Kryzysowej rozwiązuje problemy spowodowane przez alkohol, przemoc domową oraz kryzysy małżeńskie i rodzinne. Trafiają tu także osoby owładnięte myślami samobójczymi, ludzie znerwicowani, wykazujący zaburzenia w zachowaniu⁴⁰. „Oratorium” wychodzi też z konkretnymi i bardzo urozmaiconymi ofertami skierowanymi do młodzieży z różnych grup tzw. ryzyka oraz stwarza takiej młodzieży płaszczyznę porozumienia i normalnego społecznego funkcjonowania.

⁴⁰ B. K o ł e c k a, *Katolicki Ośrodek Opiekuńczo-Wychowawczy „Oratorium” im. Ks. Bronisława Markiewicza w Stalowej Woli* (praca dyplomowa pisana w KUL WNS Filia w Stalowej Woli), Stalowa Wola 2002, s. 34.

2.2. Ogólna charakterystyka aktywności „Oratorium” w Stalowej Woli

Stowarzyszenie Opieki nad Dziećmi Opuszczonymi pod nazwą „Oratorium” im. ks. Bronisława Markiewicza w Stalowej Woli zostało stworzone, aby pomagać dzieciom i młodzieży pochodzącej z rodzin biednych i wielodzietnych oraz zagrożonych rozbiciem. Jego siedzibą jest Dom Zakonny Zgromadzenia Św. Michała Archanioła w Stalowej Woli. Katolicki Ośrodek Opiekuńczo-Wychowawczy „Oratorium” im. ks. Bronisława Markiewicza powołano na podstawie art. 82, ust. 1 Ustawy z dnia 7 września 1991 r. „O systemie oświaty”. Jest to placówka, która ma na celu przede wszystkim: zapobieganie niedostosowaniu i sieroctwu społecznemu dzieci i młodzieży, niesienie pomocy rodzicom mającym poważne trudności w wychowywaniu dzieci, a także zapewnienie pomocy i opieki w sytuacji kryzysowej. Ośrodek w Stalowej Woli ma za zadanie pomagać swoim wychowankom rozwiązywać różne trudności, zarówno życiowe jak i rodzinne, a ponadto kształtować w nich właściwy stosunek do nauki i pracy, wdrażać do przestrzegania zasad współżycia społecznego, podnosić poziom kultury osobistej oraz rozwijać życie religijne. Ustawowy nadzór pedagogiczny nad placówką sprawuje Kurator Oświaty.

Ośrodek działa przez 6 dni w tygodniu, tj. od poniedziałku do soboty w ciągu całego roku kalendarzowego i świadczy pomoc wychowankom, jak również i ich rodzinom w sytuacjach, gdy tej pomocy potrzebują. Placówka dysponuje pomieszczeniami mieszkalnymi i urządzeniami oraz wyposażeniem niezbędnym do realizacji swych zadań. Są to m.in. pomieszczenia, w których odbywają się zajęcia świetlicowe, gdzie dzieci odrabiają lekcje; pomieszczenia mieszkalne, hostel, kuchnia, jadalnia, różnorodne urządzenia techniczne a także rekreacyjne i sportowe. W ośrodku zatrudnieni są wychowawcy, nauczyciele, pedagodzy, psychologowie a także w zależności od potrzeb specjaliści i instruktorzy.

Do placówki przyjmowane są dzieci i młodzież potrzebująca pomocy na własną prośbę. Wniosek o przyjęcie dziecka do placówki mogą składać również rodzice (opiekunowie), szkoła, poradnia pedagogiczno-psychologiczna, Miejski Ośrodek Pomocy Społecznej, policja, jak również osoby fizyczne i prawne. Wychowankowie ośrodka mają prawo do swobodnego wyrażania własnych myśli i przekonań, do poszanowania ich godności osobistej i ochrony przed przemocą fizyczną i psychiczną. Obecnie z pomocy Ośrodka korzysta 117 osób, z czego 50 wychowanków uczestniczy w zajęciach prowadzonych przez Świetlicę Socjoterapeutyczną, 40 przez Ośrodek Terapeu-

tyczno-Szkoleniowy, a 27 osób korzysta z pomocy Powiatowego Ośrodka Interwencji Kryzysowej.

2.3. Podstawowe formy działalności Katolickiego Ośrodka Opiekuńczo-Wychowawczego w Stalowej Woli

Katolicki Ośrodek Opiekuńczo-Wychowawczy prowadzony jest przez Stowarzyszenie Opieki nad Dziećmi „Oratorium” im. Ks. Bronisława Markiewicza w Stalowej Woli. Swoje cele i zadania realizuje za pomocą trzech instytucji, a mianowicie: Świetlicy Socjoterapeutycznej, Powiatowego Ośrodka Interwencji Kryzysowej oraz Ośrodka Terapeutyczno-Szkoleniowego.

Świetlica jest jedną z najstarszych form organizowania życia dzieci i młodzieży. Jest ona terenem pracy wychowawczej i oświatowej. Spotyka się różne typy świetlic, np.: szkolne, osiedlowe, wychowawczo-terapeutyczne⁴¹. Wszystkie one w zasadzie preferują zajęcia korekcyjno-kompensacyjne, profilaktyczne, socjoterapeutyczne i zajęcia o charakterze terapeutycznym⁴². Świetlica Socjoterapeutyczna działająca w ramach aktywności Katolickiego Ośrodka Opiekuńczo-Wychowawczego, przeznaczona jest dla dzieci w wieku szkolnym pochodzących z rodzin wielodzietnych, ubogich i patologicznych, dotkniętych zjawiskiem alkoholizmu, przestępczości, wielokrotnego konubinatu i przemocy. Jej celem jest pomoc wychowankom w rozwiązywaniu trudności życiowych i problemów rodzinnych, wpajanie im zasad współżycia społecznego i wdrażanie do ich przestrzegania, a ponadto kształtowanie u swych podopiecznych właściwego stosunku do nauki i pracy, podnoszenie poziomu kultury osobistej oraz eliminowanie zaburzeń w zachowaniu. W świetlicy dzieci mają możliwość uczenia się i odrabiania lekcji. Poprzez uczestniczenie w różnego rodzaju zajęciach komputerowych, teatralnych, kulinarnych, sportowych, plastycznych, muzycznych i językowych mogą rozwijać swoje zainteresowania i umiejętności.

Świetlica prowadzi również warsztaty terapeutyczne oraz zajęcia z profilaktyki uzależnień. Świetlica pracuje metodą społeczności terapeutycznej. Wychowankowie codziennie otrzymują ciepły posiłek. W czasie ferii zimowych i wakacji organizowane są zimowiska, półkolonie i kolonie. W ciągu roku organizowane są wycieczki w najciekawsze zakątki kraju i wiele imprez

⁴¹ R. W r o c z y ń s k i, *Wychowanie poza szkołą*, Warszawa 1968, s. 147.

⁴² I. J a r o s z, *Działalność Szkolnej Świetlicy Terapeutycznej*, „Problemy Opiekuńczo-Wychowawcze” 1998, nr 9, s. 29.

okolicznościowych, takich jak: mikołajki, andrzejki, zabawy karnawałowe, dyskoteki, ogniska, kuligi i wiele innych. Oczywiście oprócz opieki intelektualnej, psychologicznej, materialnej w szerokim zakresie sprawowana jest opieka religijna nad dziećmi, realizowana poprzez różne formy pracy duszpasterskiej.

Drugą formą aktywności Katolickiego Ośrodka Opiekuńczo-Wychowawczego jest Powiatowy Ośrodek Interwencji Kryzysowej⁴³. Interwencja kryzysowa oznacza świadczenie specjalistycznych usług, np.: psychologicznych, prawnych, hotelowych, jednostkom, rodzinom i społecznościom będącym ofiarami przemocy lub znajdującym się w sytuacji kryzysowej. Interwencja ta ma na celu zapobieganie powstawaniu bądź pogłębianiu się dysfunkcji tych osób, rodzin bądź społeczności. Przyczyn umieszczania dzieci i młodzieży w placówce interwencyjnej jest wiele. We wszystkich jednak przypadkach zasadniczym powodem jest zła atmosfera wychowawcza w rodzinie, niewłaściwy stosunek rodziców do swoich dzieci, zaniedbania wychowawcze, brak należytej opieki nad dzieckiem.

Powiatowy Ośrodek Interwencji Kryzysowej, działający w ramach „Oratorium”, udziela pomocy psychologicznej i wsparcia dzieciom, młodzieży i dorosłym, których rodziny znalazły się w ostrym kryzysie, zagrożone są poważnymi urazami fizycznymi i psychicznymi lub przeżyły poważną stratę. Ośrodek niesie pomoc rodzinie w sytuacji przemocy, nagłej śmierci bliskiej osoby, wypadku, ciężkiej choroby, pożaru czy powodzi. Pomaga w konstruktywnym rozwiązywaniu problemów osobistych, małżeńskich, rodzinnych, materialno-bytowych związanych z zaistniałym kryzysem, zapewnia możliwość zatrzymania się w hostelu w sytuacjach zagrożenia zdrowia i życia. Ośrodek współpracuje z różnymi instytucjami, takimi jak: Powiatowe Centrum Pomocy Rodzinie, Miejski Ośrodek Pomocy Społecznej, Policja, Sąd Rodzinny i dla Nieletnich, Poradnia Psychologiczno-Pedagogiczna, Komisja Rozwiązywania Problemów Alkoholowych, Poradnia Odwykowa, Monar itp.

Ważną społeczną rolę pełni Ośrodek Terapeutyczno-Szkoleniowy funkcjonujący w ramach Katolickiego Ośrodka Opiekuńczo-Wychowawczego „Oratorium” w Stalowej Woli. Prowadzi on systemową terapię rodzinną i małżeńską. Poza tym w ośrodku można skorzystać z poradnictwa indywidualnego i konsultacji rodzinnych, pomocy w mediacjach rodzinnych, szczególnie w kryzysie rozwojowym. Ośrodek prowadzi również szkolenia dotyczące

⁴³ Dz.U z 1998, nr 64, poz. 414. Ustawa o Pomocy Społecznej z dnia 29 I 1990, art. 2 pkt. 11.

problematyki rodzinnej, ze szczególnym uwzględnieniem mechanizmów funkcjonujących w rodzinach dotkniętych alkoholizmem i przemocą. Szkolenia skierowane są do różnorodnych grup zawodowych, takich jak pracownicy socjalni, kuratorzy sądowi, wychowawcy świetlic socjoterapeutycznych, policjanci i nauczyciele. Ich celem jest również tworzenie grup wsparcia i przeciwdziałanie wypaleniu zawodowemu w wymienionych grupach.

2.4. Programy działania „Oratorium” w Stalowej Woli

Katolicki Ośrodek Opiekuńczo-Wychowawczy w Stalowej Woli jest jedyną placówką w mieście o charakterze katolickim. Zadania swe realizuje poprzez ustalone formy i metody pracy z dziećmi. Praca z dziećmi i młodzieżą w ośrodku odbywa się na zasadzie dobrowolności. Dziecko potrzebujące pomocy przyjmowane jest do placówki na prośbę własną bądź rodzica (opiekuna), szkoły, poradni pedagogiczno-psychologicznej, Miejskiego Ośrodka Pomocy Społecznej, policji oraz osób prawnych i fizycznych, które uznały, że istnieje potrzeba udzielenia takiej pomocy. Wychowanekami Katolickiego Ośrodka Opiekuńczo-Wychowawczego w Stalowej Woli są dzieci pochodzące z rodzin biednych, często z rodzin bezrobotnych, wielodzietnych, nieumiejących zapewnić swym dzieciom podstawowych warunków utrzymania. Z pomocy korzystają także dzieci z rodzin rozbitych i tych, w których występuje patologia życia społecznego: nadużywanie alkoholu, narkomania, złe warunki mieszkaniowe. Są to dzieci będące ofiarami bezradności, nieporadności i chorób psychicznych rodziców, a także przemocy domowej, kryzysów małżeńskich i rodzinnych. Podopieczni „Oratorium” mogą uczestniczyć we wszystkich lub tylko w wybranych zajęciach i korzystać z dostępnych świadczeń w zależności od potrzeb.

Szeroki zakres potrzeb lokalnych i urozmaicona aktywność powodują, że w ośrodku zatrudnieni są wysokiej rangi specjaliści: pedagodzy, psychologowie, logopedzi, instruktorzy, a także pracownicy ekonomiczni, administracyjni i obsługa. Szczególną rolę pełnią wychowawcy, którzy kierują procesem wychowania i terapii oraz sprawują opiekę nad dziećmi i młodzieżą. Mają oni za zadanie dokładne zdiagnozowanie indywidualnych sytuacji podopiecznych. Poznają więc ich warunki życia, stan zdrowia, możliwości indywidualne poszczególnych wychowanków, ich zainteresowania i uzdolnienia. Poza tym czuwają nad realizacją wypracowanych programów wychowawczych i terapeutycznych. Zadaniem ich jest również współpraca z rodzicami wychowanków, informowanie ich o postępach i uwidoczniających się trudnościach.

Poszczególni wychowawcy organizują działania zespołowe w grupie, nad którą sprawują opiekę, a także inspirują podopiecznych do twórczej pracy. Ponadto dążą do stworzenia atmosfery rodzinnej w grupie, przepojonej miłością, radością i wzajemnym zaufaniem. W tym celu wychowawcy dążą do nawiązanie bliskiego i serdecznego kontaktu osobowego z poszczególnym dzieckiem w duchu chrześcijańskiej miłości i wzajemnego szacunku. Licząca kilkanaście osób stała kadra wspomagana jest przez kilkudziesięciu wolontariuszy

Warto zwrócić szczególną uwagę na formy i metody oddziaływań wychowawczych realizowane w „Oratorium”. Główną formą pracy, stosowaną w ośrodku, jest indywidualna praca wychowawcza i terapeutyczna, która zmierza do udzielenia bezpośredniej pomocy każdemu podopiecznemu. Praca ta opiera się na indywidualnych rozmowach, wsparciu psychologicznym, doradztwie w różnych sprawach życiowych, a przede wszystkim na dążeniu do wzmocnienia duchowego, poprzez różne formy pomocy religijnej. Prowadzona jest również praca grupowa, tak w aspekcie wychowawczym jak i psychoterapeutycznym. Dąży się do rozwijania różnych form aktywności indywidualnej i grupowej, a więc rozwijane są zainteresowania indywidualne, aktywność twórcza, prowadzone są warsztaty plastyczne, teatralne, muzyczne, komputerowe, kulinarne itp.

Szczegółowa analiza aktywności Katolickiego Ośrodka Opiekuńczo-Wychowawczego „Oratorium” w Stalowej Woli pozwala na sformułowanie tezy o dużej roli tej placówki w zakresie realizacji zadań opiekuńczo-wychowawczych. Placówka prowadzi szeroką działalność profilaktyczną, zapobiega niedostosowaniu i sieroctwu społecznemu dzieci i młodzieży, niesie pomoc rodzicom mającym poważne trudności w wychowywaniu dzieci, a także zapewnia pomoc i opiekę w sytuacjach kryzysowych. Ośrodek pomaga wychowankom w rozwiązywaniu trudności życia codziennego i kształtowaniu w nich właściwego stosunku do obowiązków, otoczenia i samych siebie. Zwraca się również dużą uwagę na życie duchowe wychowanków, czyli dąży się do ich religijnego rozwoju.

ZAKOŃCZENIE

Nie podlega zakwestionowaniu fakt, że Kościół katolicki w Polsce zawsze był silnie związany ze społeczeństwem i był wyczulony na sprawy społeczne. Szczegółowa analiza przedstawionych założeń programowych i realizowanych

zadań podejmowanych przez Fundację Pomocy Dzieciom i Młodzieży im. Jana Pawła II „Wzrastanie” i Katolicki Ośrodek Opiekuńczo-Wychowawczy „Oratorium” w Stalowej Woli prowadzi do wniosku, że instytucje te są wyrazem troski Kościoła katolickiego o najuboższych. Jest to ewidentny przykład społecznego zaangażowania Kościoła.

Na podstawie powyższych omówień można stwierdzić, że w powoływanych przez analizowane instytucje placówkach podejmuje się szeroko rozumianą opiekę wychowawczą. W pełni realizowane jest w nich wychowanie integralne, obejmujące wszystkie sfery ludzkiego życia. Występuje w nim troska o rozwój wszystkich podstawowych sfer osobowości ludzkiej, a więc sfery fizycznej, intelektualnej, kulturowej i religijnej. W przyjętych koncepcjach wychowawczych omawiane instytucje kierują się elementami bogatego dorobku katolickiej myśli pedagogicznej. Szczególną rolę pełnią elementy pedagogiki św. Jana Bosko, który przyjął założenie, że właściwe kształtowanie osobowości wychowanka wymaga harmonii pomiędzy: *sanitas*, *sapientia* i *sanctitas*, czyli należy zadbać o zdrowie wychowanka, jego mądrość i świętość. Opracowane programy uwzględniają jednak w szerokim zakresie również współczesne potrzeby wychowanków. W praktyce wychowawczo-opiekuńczej bardzo ważną rolę przypisuje się edukacji, doksztalcaniu, wyrównywaniu zaniedbań. Dbą się również o rozwój fizyczny, któremu przypisuje się ważną rolę w doskonaleniu człowieka.

Podsumowując można stwierdzić, że w obu omawianych instytucjach zwraca się uwagę na wszystkie sfery ludzkiej osobowości. Ze zrozumiałych względów dużą rolę przypisuje się wychowaniu chrześcijańskiemu. Podstawą wszelkich działań jest doktryna chrześcijańska i personalistyczna koncepcja człowieka. Dbą się o podmiotowe traktowanie wychowanków i inspiruje się ich, by podjęli pracę nad sobą, czyli realizowali samowychowanie w duchu chrześcijańskich wartości.

Na zakończenie można stwierdzić, że obie instytucje społeczne, które w zasadzie powstały „oddolnie”, są inicjatywami bardzo trafnymi i odpowiadają na współczesne potrzeby społeczne. Zakres świadczonej pomocy oraz realizowane zadania pedagogiczne są bardzo szerokie, zarówno w zakresie ilościowym, jak i jakościowym. Świadczona pomoc jest fachowa, oparta na współczesnych teoriach naukowych, tak w aspekcie właściwie rozumianej profilaktyki, jak i terapii oraz kompensacji. Programy wychowawczo-terapeutyczne oparte są na sprawdzonych teoriach współczesnej pedagogiki i psychologii. Wszelkie opracowania teoretyczne oraz konkretne działania praktyczne inspirowane są doktryną chrześcijańską. Oparte są na koncepcji

miłości Boga i bliźniego. Propagują życzliwość, otwartość, współpracę z innymi, szacunek dla każdego człowieka i przyrody. Wychowanie zmierza ku samowychowaniu, czyli pomaga się wychowankom w samorealizacji i kształtowaniu autonomicznej osobowości.

THE ACTIVITY OF THE FOUNDATION FOR THE AID TO THE YOUTH
„GROWTH” AND THE CATHOLIC EDUCATIONAL CENTRE „ORATORIUM”

S u m m a r y

It is a well-known fact that many contemporary pedagogic conceptions ignore the aspect of spiritual life in the formation of man. The underlying idea for such an approach is based on the individualistic and materialistic conception of man, the one that negates or underestimates the spiritual element of the human person. In social life one can notice an axiological chaos, relativism in moral evaluations and attitudes.

The Catholic Church in Poland has always been strongly linked with society and has been sensitive to moral and social matters. Under the complex circumstances of socio-cultural transformations, this was manifested by establishing various institutions designed to help people. In this action the Church followed Christian inspiration. The following examples are concrete expressions of the Church's social commitment: the John Paul II Foundation for the Aid to Children and the Youth „Growth” in Jarosław and the Catholic Educational Centre „Oratorium” in Stalowa Wola.

Detailed analyses of the curricula and the actual activity of those institutions prove that they provided integral formation. Special care was paid to the development of all basic spheres of human personality, that is, the physical, intellectual, cultural, and religious spheres. Consequently, their educational conceptions accept the rich contribution of the Catholic pedagogic thought. The curricula that were in use take into consideration the contemporary needs of their students and are based on the approved theories of contemporary pedagogy and psychology. In educational practice an important role is attributed to education and efforts to make up for any negligence in this area. The students are treated as subjects and they are inspired to work on themselves, ie to carry out self-formation in the spirit of Christian values.

Translated by Jan Kłos

Słowa kluczowe: Kościół katolicki, opieka, opieka wychowawcza, oratoria, formy aktywności opiekuńczej.

Key words: Catholic Church, care, educational care, oratories, forms of caring activity.